

GOVOR PREDSEDNIKA REPUBLIKE POVODOM OBELEŽAVANJA STOGODIŠNJICE BITKE NA KAJMAKČALANU

(Kajmakčalan, 16. septembar 2016)

„Potomci slavni junaka,

Evo već sto godina za nas je Kajmakčalan simbol kraja stradanja i početka konačne pobeđe. Nije dovoljno reći samo to. Ova kota na planini Nidže, nekadašnja državna granica Kraljevine Srbije, Vrata Srbije ili Kapija slobode, poprište slave i stradanja, nije uspela da spreči srpsku vojsku da, posebno motivisana, nezadrživo krene u proboj i da učini ono što je neprijatelj smatrao nemogućim, da oslobodi svoju otadžbinu.

Od tada, danas i za sva vremena na ovoj Kapiji slobode, uspravni u junačkoj pogibiji, stoje na večitoj straži srpski vojnici koje nikada nismo zaboravili u svojim molitvama. Pet hiljada naših predaka i srce Arčibalda Rajsa zaveštano rečima: „...Ja sam voleo srpsku zemlju i draga mi je pomisao da će moje srce počivati i nestati na najponosnijem vrhu srpskih zemalja, blizu drugova koje sam gledao kako umiru.“ (kraj citata)

Bitka na Kajmakčalanu dobila je mitsku dimenziju. Pre nego što je i počela na bojnopolju, za nju se mesecima vodila borba srpske komande sa saveznicima.

Namera saveznika bila je da se pojedinačne jedinice Srpske vojske pripajaju savezničkim armijama.

Naša Vrhovna komanda je bila svesna da takva odluka ima i ogromnu političku dimenziju, pa je uporno tražila da se Srpska vojska bori (citiram): „kao celina i kao posebna grupa armija, da na Solunskom frontu mora da dobije svoj odsek operacija i da u okviru opšteg plana Savezničke komande ima samostalno komandovanje.“ (kraj citata).

Otpori savezničkog rukovodstva bili su snažni, upornost srpske Vrhovne komande još žešća, mada je u interesu pomirenja i vojvoda Petar Bojović sa mesta načelnika Generalštaba pomeren u 1. Armiju da komanduje.

* Izvor: <http://www.predsednik.rs/pres-centar/saopstenja/obelezavanje-stogodisnjice-bitke-na-kajmakcalanu>

Na posletku, Srpska vojska je sačuvala svoje nacionalno svojstvo, sopstveni opstanak kao celine, autonomiju i dostojanstvo.

Na Solunskom frontu, naspram četiri protivničke armije, Srpska vojska zauzela je najvitalnije položaje. U moralnom smislu, vaskrsla i snažna, bila je izraziti motiv svakom vojniku u savezničkim redovima i svojevrsan problem komandantima na frontu. Ako su saveznici želeli da umrtve Solunski front, da na njemu u miru čekaju rasplet na ratištima širom Evrope, onda su bili u pravu kada su želeli da marginalizuju snagu Srpske vojske.

Početak je sazdan u rečima generala Mondezira koji je izvestio komandu Francuske vojske (citiram): "Moralno stanje Srpske vojske je vrlo dobro. Starešinski kadar je solidan i proban. Celina je snažna i ubojita. Ako pravac dejstva bude prema Staroj Srbiji, armija će vatreno ići u borbu" (kraj citata).

Tako je i bilo.

Naša komanda je znala da konačne pobede saveznika u Velikom ratu nema bez proboja Solunskog fronta, a da tog proboja neće biti ako Srpska vojska ne osvoji Kajmakčalan, potom Dobro Polje i Veternik.

Zato je bitka koja se ovde nedeljama odigravala jedna od najznačajnijih koju je Srpska vojska vodila u svojoj istoriji i jedna od presudnih u Prvom svetskom ratu.

Kajmakčalanska bitka je bila najsurevija ofanziva čitavog solunskog vojnog pohoda i završena je srpskom pobedom sa veoma visokom cenom. Đorđe Lazarević piše: "Ovakav broj leševa na ovakvom prostranstvu ja još nisam video. Gledao sam na Kosmaju sakupljene naše i austrougarske leševe radi sahrane, posmatrao sam kumanovska razbojišta odmah posle svršene bitke, ali sve to nije ni približna slika onoga što sam video na platou Kajmakčalana. Rovovi duboki metar i po, na ponekim mestima puni. Jedan uz drugog leže u gomilama." (kraj citata).

Na ovom krvavom poprištu, za 24 dana, od 30. avgusta do 23. septembra izgubili smo 4438-oro ljudi, ali je ta najvažnija strateška kota osvojena.

Vest o slavi i junaštvu Srpske vojske preplavila je slobodarski svet. Naročito divljenje posvećeno je proboju Drinske divizije koji je otpčeo na današnji dan pre sto godina i završio se konačnim pobedonosnim borbama 30. septembra. Ova slavna divizija izgubila je preko 3800 ljudi.

Do legende se govorilo o Dobrovoljačkom odredu vojvode Vuka koji je lično pokazao izvanrednu hrabrost, menjao pravac proboja i sa svojim dobrovoljcima prvi izbio na Borisov grad u čiju su se neosvojivost kleli bugarski vojnici. Saveznici su slavili pobedu, svesni da srpskog reda više ništa ne može da zaustavi u pohodu ka svojoj kući.

O ulozi Srpske vojske na Solunskom frontu, naročito pobedi i osvajanju Kajmakčalana, akademik Milorad Ekmečić piše: "Srpska vojska više nije bila sila koja brani samo svoju nacionalnu slobodu, nego i budućnost evropske istorije." (kraj citata)

Ovo je bila prva pobeda nakon napuštanja Srbije godinu dana ranije.

Tom pobedom Srpska vojska uspela je da zaustavi bugarsku ofanzivu vođenu protiv položaja francuskog generala Morisa Saraja. Zauzimanjem Kajmakčalana olakšano je i srpskoj 1. armiji i francuskim snagama da produže operacije, pa je u novembru osvojen pojas oko Bitolja, uključujući i sam Bitolj 19. novembra, što je za Srpsku vojsku imalo značaj oslobođenja prvog grumena otadžbine.

Danas su ove povesne činjenice o slavi, blistavi doprinos Srbije svetskoj istoriji, pobeđa koja nas uspravlja u ponosu i časti. Ali, na ovom kamenu, na ovoj zemlji, pre sto godina bio je nestvaran pogled.

Potresan prizor, strašan i bolan opisuje u svom „Ratnom dnevniku“ Milutin Ristić (citiram): „Nastojao sam da se naviknem i da vidim do kojih granica ide svirepost životinje koja se zove rat. Pred leševima naših vojnika zastadoh kao prikovan. Hitali su svojim kućama, pa ovde stali. Jadni ostatak srpskog naroda niko ne štedi, on leševima označuje put ka otadžbini.“ (kraj citata)

Kako je bilo kod neprijatelja: Bugarski general Nadev, pišući o borbama na Kajmakčalanu ističe da su bugarski vojnici koje je tukla uraganska vatra srpske artiljerije, zapali u tešku psihičku krizu. „Oni su“, piše Nadev, „počeli masovno da gube razum, postali su ravnodušni na smrt; nisu prepoznavali svoje komandante i drugove, čak su počeli nesvesno da beže natrag; do večeri, na položajima je ostalo mnoštvo ubijenih i ranjenih“.

Dragi građani Srbije,

Prošlo je stoleće. Srbija se danas uzdiže, napreduje. Ne napuštajući slobodarske ideje koje su u genu našeg bića, koje su nas i na ovom mestu vodile do pobeđe, izgrađujemo dobre odnose sa svim zemljama sveta. Niko kao naš narod ne zna šta znači ta svirepa životinja koja se zove rat, kako je o ovom poprištu govorio Milutin Ristić. Zato smo iskreno posvećeni očuvanju i izgradnji mira svuda u svetu.

Pobedama se ponosimo, žrtve prinete na oltar slobode ne zaboravljamo, a sadašnjost i budućnost vidimo u prijateljstvu i saradnji i sa onim državama protiv kojih smo vojevali – nikad ne osvajajući tuđe, uvek braneci svoje.

Sa iskrenom porukom da je sloboda naša trajna težnja, ovde, na njenoj kapiji, stojimo zahvalni u ime stotinu generacija u Srbiji čije postojanje su naši preci izborili svojim životom. Stojimo duboko poklonjeni pred senima divjunaka“.